

سبک یادگیری معلم، بعدی مغفول در فرایند کلاسی

منصوره آفابک^۱ • دکتر مرضیه دهقانی^۲ • دکتر محدثه خطاط^۳

چکیده:

سبک‌های یادگیری معلمان بر عملکرد آنها در کلاس مؤثرند؛ از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی فرایند کلاسی معلمان با سبک یادگیری همگرا و واگرا انجام شده است. روش پژوهش، پدیدارشناسی از نوع توصیفی و میدان پژوهش شامل معلمان دوره ابتدایی استان مرکزی در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود که با ۲۲ نفر به اشباع رسید. داده‌ها با استفاده از روش هفت مرحله‌ای کلایزی (۱۹۷۸) تحلیل و اعتبارسنجی شدند و باورپذیری یافته‌ها با به‌کارگیری روش لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) حاصل شد. یافته‌ها شامل ۱۰ مضمون و ۲۲ زیرمضمون در دو بخش معلمان همگرا و واگرا، پیامدها و مقایسه میان آنها بود. نتایج نشان داد که معلمان با سبک یادگیری همگرا روش تدریس تجربه-محور، مدیریت معلم-محور کلاس و ارزشیابی ملاک‌مرجع را انتخاب کرده و با چالشهایی مانند انتقاد اولیا از سخت‌گیری زیاد و نارضایتی دانش‌آموزان از محدودیتها و وابستگی دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر به معلم مواجه‌اند. اما معلمان با سبک یادگیری واگرا روش تدریس تعاملی، مدیریت منعطف کلاس درس و ارزشیابی مفهومی را ترجیح داده و با چالشهای کلاس پر سر و صدا، خستگی معلم و مقاومت دانش‌آموزان در برابر تغییر عادت‌ها مواجه‌اند. به هر دو گروه از معلمان توصیه می‌شود که با شناخت ویژگیهای فردی خود و روندی که سبکهای یادگیری در کلاس ایجاد می‌کنند، عوامل زمینه‌ساز نارضایتیها را کنترل کنند و در جهت بهبود شرایط کلاس درسی گامی مؤثر بردارند.

کلیدواژگان: سبک یادگیری، همگرا، واگرا، روش تدریس، مدیریت کلاس، ارزشیابی، پدیدارشناسی

☑ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۲

☑ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۴

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشیار گروه روش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: dehghani_m33@ut.ac.ir

۳. دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نقطه محوری عوامل تأثیرگذار در آموزش، معلم است (پیری و پورفرهادی، ۱۳۹۷) که در این مسیر تأثیرگذاری، سبکهای مختلف یادگیری بر روش آموزشی معلمان اثربخش است (سیف، ۱۳۹۲)؛ لذا بایستی بررسی کرد که معلمان غالباً چه سبکهای یادگیری دارند و چگونه بر روشهای تدریس و آموزش آنان تأثیرگذارند. به بیان سیف (۱۳۹۲) معلمان با سبک یادگیری وابسته به زمینه، برقراری تعامل با یادگیرندگان و معلمان با سبک یادگیری فارغ از زمینه، موقعیتهای آموزشی غیرشخصی را راجح می‌دانند. معلمان وابسته به زمینه، فراگیران را به مشارکت در سازماندهی محتوا تشویق می‌کنند؛ معلمان فارغ از زمینه بر آموزش اصولی که شخصاً تدوین کرده‌اند، تأکید دارند. همچنین معلمان وابسته به زمینه از سؤال کردن برای واری یادگیری دانش‌آموزان استفاده می‌کنند و معلمان فارغ از زمینه، سؤال کردن را اصلی‌ترین ابزار آموزش می‌دانند که فراگیران را به تجزیه و تحلیل اطلاعات وادار می‌کند، بنابراین سبکهای متفاوت یادگیری معلمان منجر به نوعی خاص از باور و عملکرد آنها در کلاس می‌شود. به نظر می‌رسد سبک یادگیری معلمان، در نحوه تدریس، مدیریت کلاس و ارزشیابی ترجیحاتی را ایجاد کند. آگاهی معلمان نسبت به تعریفی که از یادگیری و چگونگی ایجاد آن دارند، موجب می‌شود از پیامدهای مثبت و منفی حاصل از این آگاهی شناخت پیدا کنند و به رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت خود بپردازند. به زعم بوستروم^۱ (۲۰۱۱) هنگامی که افراد درگیر کشف نحوه یادگیری خودند و متوجه تأثیرات آن می‌شوند، بهتر می‌توانند روی نقاط قوت و ترجیحات خود تمرکز و بر موانع توسعه غلبه کنند. در مطالعه حاضر یادگیری معلمان به‌طور عام در تمام زمینه‌های تئوری و عملی مدنظر پژوهشگران است. همچنین دانش‌آموزان دارای سبکهای یادگیری متفاوت‌اند. این آگاهی معلمان از تأثیرات سبک یادگیری خود بر روند کلاسی، آنها را قادر می‌سازد صرفاً از دریچه سبک یادگیری خود، به مسائل نگاه نکنند و موضوعات آموزشی و تربیتی را از دید سبکهای گوناگون یادگیری فراگیران نیز نظاره کنند. پژوهش داناس و کونیا^۲ (۲۰۲۰) نشان می‌دهد ورودیهایی که بتواند بخشهای مختلف مغز را بیشتر تحریک کنند، یادگیری را جذاب‌تر می‌سازد. میزان این تحریک‌پذیری برای افراد با سبکهای یادگیری متفاوت به یک اندازه نیست، لذا دانستن سبک یادگیری فراگیران به معلمان در تطبیق اقدامات خود با روشهای متفاوت یادگیری کمک می‌کند.

هانی و مامفورد^۳ (۱۹۸۶) سبکهای یادگیری را توصیفی می‌دانند از نگرشها و رفتارهایی که منجر به ترجیح شیوه یادگیری می‌شوند. چهار سبک یادگیری همگرا^۴، واگرا^۵، جذب‌کننده^۶ و انطباق‌یابنده^۷

1. Bostrom
2. Dantas & Cunha
3. Honey & Mumford
4. Convergent style
5. Divergent style
6. Assimilator style
7. Accommodator style

وجود دارد (کلب^۱، ۱۹۸۴؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۲). افراد دارای سبک یادگیری همگرا در استفاده عملی از تفکرات برای حل مسائل، توانمند بوده (گرین^۲ و همکاران، ۱۹۹۰) و تأکید دارند با استفاده از برنامه‌ریزی پاسخ سؤالات خود را به دست آورند (نامی و همکاران، ۱۳۹۳). افراد همگرا کار با تکالیف فنی را ترجیح می‌دهند و تمایل بسیار به تجربه فکرهای جدید، شبیه‌سازی، فعالیت‌های آزمایشگاهی و کارهای عملی و شغل‌های مهندسی دارند (مونالیز^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). آنها در یافتن موارد استفاده کاربردی برای اندیشه‌ها و نظریه‌ها، خودکارآمدترند (کلب، ۱۹۸۴؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۲). افراد دارای سبک یادگیری واگرا تخیلات قوی دارند و در بررسی موضوعات از زوایای گوناگون توانمندند (قجرزاده و عدیلی، ۱۳۹۱). آنها دارای علایق گسترده‌اند و به مردم و کارهای گروهی و امور هنری علاقه‌مندند و معمولاً در علوم انسانی و هنرهای زیبا تحصیل می‌کنند (احدی و همکاران، ۱۳۸۸). کسانی که سبک یادگیری جذب‌کننده دارند، در ابداع الگوهای نظری بسیار قوی بوده، در استدلال‌های استقرایی توانمند هستند و به استفاده عملی از نظریه‌ها علاقه چندانی نشان نمی‌دهند (سیف، ۱۳۹۲). آنها معمولاً جذب علوم پایه و علوم اجتماعی می‌شوند (احدی و همکاران، ۱۳۸۸). افراد دارای سبک یادگیری انطباق‌یابنده بیشترین توانایی را در انجام امور دارند و به سرعت خود را با مسائل فوری وفق می‌دهند. آنها مسائل را به صورت شهودی و با آزمایش و خطا انجام می‌دهند و غالباً به مشاغل فروشندگی و بازاریابی روی می‌آورند (کلب، ۲۰۰۵، به نقل از حمیدیان دیوکلائی و باقری، ۱۴۰۲). همانطور که بیان شد، سبک‌های یادگیری معلمان همراه با سایر عوامل بر روش آموزشی آنها و عملکردشان تأثیرگذارند. بخشی از عملکرد معلمان، مدیریت کلاس درس است که در شکل دادن به ساختار آموزش و تدریس و روند عاطفی، آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان نقش اساسی دارد (زوار و ویسی، ۱۳۹۵). بخشی دیگر از عملکرد کلاسی معلمان، تدریس است. معلمان با استفاده از روش‌های تدریس به دانش‌آموزان در زمینه کسب دانش، درک توانمندیها و فراگیری مهارتها یاری می‌رسانند (اودانل^۴ و همکاران، ۲۰۰۷). قسمت دیگر فعالیت‌های معلمان در کلاس درس ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی است که همان سنجش عملکرد یادگیرندگان و مقایسه نتایج به دست آمده با اهداف آموزشی از پیش تعیین شده است که به منظور تصمیم‌گیری درباره سودمندی فعالیت‌های آموزشی معلمان و کوشش‌های یادگیری دانش‌آموزان انجام می‌گیرد (سیف، ۱۴۰۱).

بررسی پیشینه موضوع نشان می‌دهد دسته‌ای از تحقیقات به تأثیرگذاری سبک یادگیری و تفکر معلم بر سبک تدریس اشاره کرده‌اند (مسلمان و همکاران، ۱۳۹۸؛ شفيعی سروستانی و همکاران، ۱۳۹۸؛ توایما و یامازاکی^۵، ۲۰۱۹؛ اولاء^۶، ۲۰۱۴). پژوهش‌های دیگری در زمینه ارتباط سبک تفکر معلم با سبک

1. Kolb
2. Green
3. Monalis
4. Odonnel
5. Toyama & Yamazaki
6. Awla

مدیریت و رهبری کلاس است (پارمحمدزاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ افشارنیا و همکاران، ۱۳۹۷؛ بخشایش، ۱۳۹۲؛ دیگیج و استاوایلیکاوویچ، ۲۰۱۱). همچنین، پژوهش‌هایی یافته شده که به انواع تفکر معلمان در کلاس درس و ویژگی‌ها و خصیصه‌های آنها خصوصاً تفکر همگرا و تفکر واگرا اشاراتی داشته‌اند (حسن‌زهی و شه‌بخش شریفی، ۱۳۹۵؛ طیب‌زاده و پروا، ۱۴۰۰؛ مسلمان و همکاران، ۱۳۹۸).

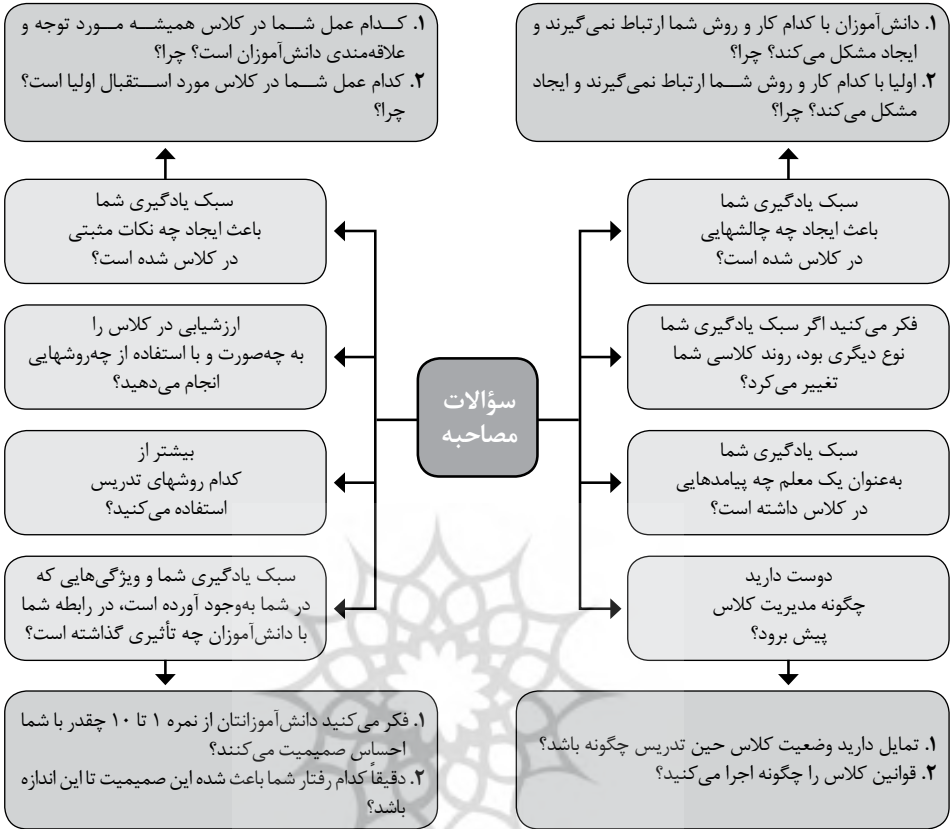
با توجه به مطالب مذکور می‌توان دریافت که سبک‌های یادگیری متفاوت معلمان در کلاس درس از یک‌سو منجر به نوعی خاص از عملکرد آنها می‌شوند و از سوی دیگر با توجه به ترجیحی که آنها برای انتخاب روش تدریس و ارزشیابی قائل‌اند، یادگیری دانش‌آموزان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند (غلامی، ۱۳۹۸). با توجه به سبک یادگیری همگرا و واگرای پژوهشگران و مواجهه آنها با برخی چالش‌ها در کلاس درس، آنها درصدد یافتن راه‌حل مناسب و علمی برآمدند. از این‌رو، در این پژوهش از میان چهار سبک یادگیری کلب، سبک یادگیری همگرا و واگرا انتخاب شدند. بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی فرایند کلاسی معلمان با سبک یادگیری همگرا و واگرا در کلاس درس و پاسخ‌گویی به پرسش‌های ذیل است:

۱. عملکرد معلمان با سبک یادگیری همگرا در کلاس درس چگونه است؟

۲. عملکرد معلمان با سبک یادگیری واگرا در کلاس درس چگونه است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی (توصیفی) انجام شده است. از میان معلمان دوره ابتدایی استان مرکزی در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ نمونه‌گیری به صورت در دسترس انجام شده است. بدین‌منظور به دلیل شیوع کرونا، گروهی واتس‌اپی در فضای مجازی تشکیل و برخی افراد به گروه اضافه شدند و برای تکمیل کردن نمونه‌گیری از روش گلوله برفی استفاده شد و از معلمان حاضر در گروه خواست شد که همکاران دیگر را در گروه عضو کنند. در نهایت ۴۷ معلم در حکم شرکت‌کننده در گروه قرار گرفتند. در ادامه از طریق کتابها و مقالات علمی، ویژگی‌های انواع سبک‌های یادگیری کلب استخراج شدند و در اختیار دو تن از متخصصان قرار گرفتند تا از درستی اطلاعات اطمینان حاصل شود. پس از آن اطلاعات در فایل جداگانه‌ای برای مطالعه در اختیار معلمان قرار گرفت تا با توجه به ترجیحات خود، سبک یادگیری را انتخاب کنند که بیشترین شباهت را با ویژگی‌های فردی آنها داشت. نمونه‌گیری نهایی از میان معلمان حاضر در گروه به صورت هدفمند انجام شد. به این ترتیب ۱۵ نفر انتخاب شدند که براساس خوداظهاری دارای سبک یادگیری همگرا و ۱۲ نفر دارای سبک یادگیری واگرا بودند و حداقل دارای سه سال سابقه تدریس داشتند، تمایل به شرکت در پژوهش داشتند و با توجه به تأثیر جنسیت بر سبک یادگیری از میان بانوان انتخاب شدند. اطلاعات به‌دست آمده در طول مصاحبه با دهمین نفر از معلمان همگرا و هشتمین نفر از معلمان واگرا به اشباع رسید. برای اطمینان بیشتر، مصاحبه با دو نفر دیگر از معلمان هر دو سبک ادامه یافت. در مجموع، مصاحبه با ۱۲ معلم همگرا و ۱۰ معلم واگرا انجام شد.

بیشتر از کدام روشهای تدریس استفاده می‌کنید؟

شکل ۱. سؤالات مصاحبه

ابزار گردآوری اطلاعات، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که سؤالات آن را متخصصان ارزیابی کردند. برای تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری هفت مرحله‌ای کلایزی^۱ (۱۹۷۸) استفاده شد. ابتدا توصیفات ارائه شده نوشته و جملات مهم استخراج شد. مواردی که مفهوم نزدیکی به یکدیگر داشتند دسته‌بندی شدند و برای هر دسته از جملات، عبارتی کوتاه و بیان‌کننده معنای ضمنی آنها، ارائه شد. سپس عبارات مرتبط به یکدیگر در خوشه‌هایی قرار داده و مقوله‌بندی شدند. نتایج در قالب توصیفی از موضوع مورد پژوهش تلفیق و توصیفی روشن از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه ارائه شد. برای باورپذیری داده‌ها، از روش لینکلن و گوبا^۲ (۱۹۸۵) استفاده شد که شامل چهار ملاک باورپذیری، اطمینان‌پذیری، تأییدپذیری و

1. Colaizzi
2. Lincoln & Guba

انتقال پذیری است. به منظور تأمین ملاک باورپذیری، نتایج اولیه به مصاحبه‌شوندگان بازگردانده شد تا از درستی یافته‌ها اطمینان حاصل شود. به منظور تأمین ملاک اطمینان‌پذیری، کدگذارها و تحلیل داده‌ها مورد تأیید دو نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت. ملاک تأییدپذیری با یادداشت‌برداری و تحلیل پژوهشگر و ملاک انتقال‌پذیری با چندسویه‌سازی براساس مطالعات پیشین و نظر متخصصان و یافته‌های پژوهش، تأمین شد.

یافته‌ها

پژوهش حاضر با هدف بررسی عملکرد معلمان با سبک یادگیری همگرا و واگرا انجام شد. در طی مصاحبه با ۱۲ معلم همگرا، عملکرد این گروه از معلمان در پنج مضمون کلی و ۱۱ زیرمضمون دسته‌بندی شد. همچنین از طریق مصاحبه با ۱۰ معلم واگرا، عملکرد این گروه از معلمان نیز در پنج مضمون کلی و ۱۱ زیرمضمون دسته‌بندی شد که در ادامه، تشریح می‌شوند.

جدول ۱. مقایسه عملکرد معلمان دارای سبکهای یادگیری همگرا و واگرا

عملکرد معلمان واگرا در کلاس	عملکرد معلمان همگرا در کلاس	عملکرد معلمان در کلاس
<ul style="list-style-type: none"> روش تدریس بدیعه‌پردازی روش تدریس مشارکتی روش تدریس ایفای نقش 	<ul style="list-style-type: none"> روش تدریس آزمایشگاهی روش تدریس حل مسئله روش تدریس کاوشگری 	<ul style="list-style-type: none"> روش تدریس تجربه‌محور
<ul style="list-style-type: none"> مدیریت آسان‌گیرانه و تعاملی روابط صمیمی و عاطفی با دانش‌آموزان 	<ul style="list-style-type: none"> اجرای غیرمنعطف قوانین رابطه چارچوب‌مدار با دانش‌آموزان 	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت معلم‌محور
<ul style="list-style-type: none"> ارزشیابی بازپاسخ ارزشیابی غیررسمی 	<ul style="list-style-type: none"> ارزشیابی بسته پاسخ ارزشیابی سطح بالا 	<ul style="list-style-type: none"> ارزشیابی ملاک‌مرجع
<ul style="list-style-type: none"> پروورش خلاقیت دانش‌آموزان علاقه‌مندى دانش‌آموزان به کارهای گروهی و پویایی در کلاس 	<ul style="list-style-type: none"> مسئولیت‌پذیر و منضبط شدن دانش‌آموزان علاقه‌مندى فراگیران به کارهای عملی 	<ul style="list-style-type: none"> پیامدهای مثبت کلاس
<ul style="list-style-type: none"> کلاس پر سر و صدا و خستگی معلم 	<ul style="list-style-type: none"> انتقاد اولیا از سخت‌گیری زیاد و ناراضایتی دانش‌آموزان از محدودیتها 	<ul style="list-style-type: none"> چالشهای کلاس
<ul style="list-style-type: none"> مقاومت دانش‌آموزان در برابر تغییر عاداتها 	<ul style="list-style-type: none"> وابستگی دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر به معلم 	

◆ بخش اول: عملکرد معلمان با سبک یادگیری همگرا

عملکرد معلمان با سبک یادگیری همگرا در پنج مضمون اصلی تدریس تجربه - محور، مدیریت معلم - محور کلاس، ارزشیابی ملاک مرجع، پیامدهای مثبت کلاس و چالشهای کلاس، به شرح زیر دسته‌بندی شده است.

۱. تدریس تجربه - محور .....
معلمان با سبک یادگیری همگرا تأکید دارند اگر دانش‌آموزان در تدریس درگیر شوند و صرفاً گیرنده دانش نباشند، یادگیری عمیق انجام می‌شود.

۱-۱. روش تدریس آزمایشگاهی: این روش بر پایه رویکرد اکتشافی و یادگیرنده - محور است، به نحوی که فرد با موضوع یادگیری به صورت مستقیم در تماس است. ۱۱ معلم همگرا بیان کردند از این روش تدریس برای ارتباط فراگیران با دنیای اطراف بهره می‌برند. این روش برای یادگیری در تمامی پایه‌ها کاربرد دارد، با این تفاوت که پایه‌های اول و دوم با توجه به تجربه کمتر، به دخالت و نظارت بیشتر معلم نیاز دارند.

«برای علوم از روش آزمایشگاهی استفاده می‌کنم. وسایل رو بهشون میدم تا یاد بگیرند و بهتر مطالب رو بازبایی کنند.» (کد ۲).

«با آزمایش بهتر یاد می‌گیرند. بچه‌های کلاس دوم مراقبت بیشتری می‌خوان.» (کد ۱۱).
بر اساس شواهد معلمان همگرا تأکید بسیار بر یادگیری عمیق و یادآوری بهتر دارند و از روش آزمایشگاهی استفاده می‌کنند تا ذهن آنها درگیر مسائل واقعی زندگی شود.

۲-۱. روش تدریس حل مسئله: این روش، با ارائه یک سؤال شروع می‌شود و فراگیران برای یافتن پاسخ به گردآوری اطلاعات می‌پردازند. بر اساس اظهارات ۷۰ درصد از معلمان همگرا به دلیل تلاش دانش‌آموزان برای فهم درس، یادگیری عمیق اتفاق می‌افتد و دیرتر فراموش می‌شود.

«در تدریس دنبال راهی‌ام که بچه‌ها خوب و زود یاد بگیرند و دیر فراموش نکنند. روش حل مسئله خوبه.» (کد ۹).

«برای علوم گاهی آزمایش رو انجام میدم که برای بچه‌ها سؤال ایجاد بشه. بعد میگم علتش رو پیدا کنید.» (کد ۶).

معلمان همگرا بر استقلال و عاملیت دانش‌آموزان در یادگیری تأکید دارند، زیرا این روند موجب می‌شود فراگیران برای یافتن پاسخ، با محتوا درگیر شوند و به یادگیری عمیق دست‌یابند.

۳-۱. روش تدریس کاوشگری: در این روش دانش‌آموزان تشویق می‌شوند با استفاده از حواس و ابزار گوناگون، مواد و اشیا را مشاهده و وضعیتهای مختلف را بیازمایند و نتایج را ثبت و نتیجه‌گیری کنند.

هفت معلم همگرا از آن بهره می‌برند تا دانش‌آموزان را شخصاً درگیر یادگیری و جستجوگری کنند. چهارمعلم شاغل در پایه‌های پنجم و ششم اشاره کردند که به دلیل نیاز این روش تدریس به استقلال بیشتر، برای آنها کاربردی است، اما معلمان شاغل در پایه‌های اول و دوم، اجرای این روش را دشوار می‌دانستند.

- ☉ «در علوم بچه‌ها با مواد دورریختنی سر کلاس کاردستی درست می‌کنند، نه تو خونه.» (کد ۵).
- ☉ «برای تدریس موارد مرحله‌دار، عکسهای مراحلش رو بچه‌ها مرتب می‌کنند. البته چون کوچک‌تر هستند خودمم کمک می‌کنم.» (کد ۱۲).

معلمان همگرا دانش‌آموزان را با درس درگیر می‌کنند و به تقویت تفکر دانش‌آموزان، دور از دخالت والدین مبادرت می‌ورزند.

۲. مدیریت معلم - محور کلاس

معلمان همگرا بیان کردند که داشتن یک برنامه منظم و دقیق و نظارت بر اجرای آن می‌تواند تضمین‌کننده مدیریت مؤثر کلاس و عاملی اثرگذار در اجرای برنامه باشد.

۱-۲. **رابطه چارچوب - مدار:** هشت معلم همگرا معتقدند که چنانچه در کلاس درس رابطه معلم با دانش‌آموزان بیش از اندازه صمیمی باشد، اداره کلاس سخت می‌شود. سه معلم نیز اذعان داشتند که در صورت صمیمیت، فراگیران از رابطه رسمی خارج شده و همانند دوست خود با وی رفتار می‌کنند. پنج معلم شاغل در دوره اول بیان کردند که در صورت صمیمت زیاد، آنها با معلم مانند مادر خود رفتار می‌کنند. بنابراین برای آگاهی دانش‌آموزان، باید برای روابط در کلاس، چارچوبی مشخص و محدود در نظر گرفت.

- ☉ «دانش‌آموزان می‌خوان مثل مادرشون باشم. دوست ندارم، کلاس رو به هم می‌ریزن.» (کد ۶).
  - ☉ «اگر بخوام باهاشون خیلی صمیمی بشم، متوجه مرز بین معلم و دوستشون نمیشن.» (کد ۲).
- معلمان همگرا معتقدند که یادگیری بهتر در سایه مدیریت مناسب کلاس اتفاق می‌افتد که روابط صمیمی معلم و دانش‌آموز آن را مختل می‌کند.

۲-۲. **اجرای غیرمنعطف قوانین:** ۸۰ درصد از معلمان همگرا ترجیح می‌دهند که قوانینی محکم، با اجرایی سخت‌گیرانه برای کلاس خود در نظر بگیرند، زیرا آن را تضمینی برای مدیریت بهتر و مهیاسازی شرایط مناسب یادگیری می‌دانند. اعمال قوانین به این صورت در پایه‌های پنجم و ششم بهتر انجام می‌شود. به گفته معلمان سایر پایه‌ها، اجرای این کار با توجه به ویژگی تحمل پایین‌تر کودکان، دشوارتر است.

- ☉ «وقتی درس میدم باید همه ساکت باشن. البته برای پایه دوم سخته.» (کد ۹).

«موقع تدریس اجازه نمیدم بچه‌ها با حرف، تمرکز بچه‌ها رو مختل کنند. البته بچه‌ها تحملشون کمه، بازم به هم میریزن.» (کد ۳).

معلمان همگرا برای اقدامات خود برنامه‌ریزی می‌کنند و ترجیح می‌دهند که دقیقاً همان‌طور که هست، اجراشود و رویدادی آن را مختل نکند، لذا قوانین را سخت‌گیرانه اعمال می‌کنند.

۳. ارزشیابی ملاک مرجع

ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران، بخشی مهم از فرایند کلاسی است. اگر طبق اصول اجرا شود، معلم را در شناسایی نقاط ضعف و قوت و در نظر گرفتن مباحث تکمیلی دروس باری می‌رساند.

۱-۳. ارزشیابی بسته - پاسخ: معلمان همگرا در فعالیتهایی که برای دانش‌آموزان خود دارند غالباً تمایل به اخذ آزمون‌ها و تمرین‌های بسته - پاسخ دارند. چهار معلم همگرا بیان کردند: سؤالات ارزشیابی کتبی را به نحوی طراحی می‌کنند که تنها یک پاسخ درست داشته باشند.

«گاهی سؤالات تستی به بچه‌ها میدم تا دقتشون بره بالا.» (کد ۳).

«بچه‌ها در سؤالات تشریحی ضعیفن، ترجیح میدم سؤالات تستی یا کوتاه‌پاسخ باشند. اینجوری برای آزمون‌های هماهنگ راحت‌ترن.» (کد ۱).

معلمان همگرا به علت تقویت دقت در فراگیران و داشتن عملکرد بهتر در آزمون‌ها بر ارزشیابی بسته - پاسخ تأکید دارند.

۲-۳. ارزشیابی سطح بالا: همه معلمان همگرا معتقدند سطح دشواری ارزشیابی باید با سطح آموزش هماهنگ باشد. اما ۴۰ درصد از معلمان دوره دوم ابتدایی هنگام آموزش به خصوص دروس علوم، ریاضی و فارسی سعی می‌کنند مطالب درسی را در بالاترین سطح آموزشی تدریس کنند و از دانش‌آموزان انتظار دارند بتوانند از عهده ارزشیابی سطح بالا نیز برآیند.

«در کلاس علوم اطلاعات زیادی میدم و موقع ارزشیابی توقعم بالاست.» (کد ۲).

«ارزشیابی‌های متوسط به بالا هستند. در همون سطح هم آموزش میدم. ریاضی و فارسی رو با جزئیات درس میدم و همونطور امتحان می‌گیرم.» (کد ۱۰).

۴. پیامدهای مثبت کلاس

عملکرد معلمان همگرا سبب تأثیراتی مثبت روی دانش‌آموزان شده است که در ادامه توضیح داده می‌شوند.

۱-۴. مسئولیت‌پذیر و منضبط شدن دانش‌آموزان: به زعم معلمان همگرا، دانش‌آموزان باید مسئولیت به‌عهده بگیرند تا در خانواده و جامعه فردی مسئولیت‌پذیر باشند. همچنین به گفته پنج نفر از معلمان

همگرا، فقدان انضباط کلاسی یک مانع دستیابی به اهداف یادگیری است. فراگیران از جو کلاسی و برنامه معلم تأثیر می‌پذیرند. این معلمان که در پایه اول و دوم تدریس می‌کردند، در مقایسه کلاس خود با سایر کلاسهای همپایه گفتند که فراگیران آنها بیشتر نظم و انضباط را رعایت می‌کنند.

«بچه‌ها مسئولیت‌پذیر شدن، به‌خصوص در مورد دانش‌آموزایی که کمتر در خانه مسئولیت داشتند.» (کد ۷).

«اگر سبک دیگری داشتم روی قوانین کمتر تأکید می‌کردم و بچه‌ها اینقدر منضبط نمی‌شدن.» (کد ۹).

معلمان همگرا معتقدند که انجام عملی‌های فعالیتهای تحصیلی از سوی دانش‌آموزان سبب می‌شود دانش‌آموزان مسئولیت‌پذیر شوند. همچنین، پیش‌شرط درونی کردن انضباط را ایجاد یک محیط منظم می‌دانند.

۴-۲. **علاقه‌مندی فراگیران به کارهای عملی:** بعد عاطفی یکی از تأثیرگذارترین مؤلفه‌ها در یادگیری است (بلوم^۱، ۱۹۵۶؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۲). به باور هشت معلم همگرا، یکی از تأثیرات کلاس آنها، اشتیاق فراگیران به انجام دادن امور عملی است. فراگیران در این دوره به کارهای عملی بازی‌وار مثل بازی با چینه‌ها رغبت دارند. معلمان در دوره دوم ابتدایی بیان کردند دانش‌آموزان این پایه‌ها به کارهای عملی پژوهشی و علمی مثل آزمایشهای علوم و ارائه روزنامه دیواری علاقه دارند.

«بچه‌ها به دلیل یادگیری بهتر به آزمایشهای علوم علاقه نشون می‌دهند.» (کد ۹).

«موقع کارهای عملی مشخصه که لذت میبرن و گرنه اذیت می‌کردن.» (کد ۱۱).

دلیل علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کارهای عملی، علاوه بر یادگیری عینی مطالب و فهم عمیق، لذت‌بردن از آن است. این موضوع، به دلیل آمادگی ذهن فراگیران برای دریافت اطلاعات مورد علاقه، روند یادگیری را تسهیل می‌کند.

۵. چالشهای کلاس

برخی تصمیمات معلمان همگرا سبب ایجاد چالشهایی در کلاس شده است.

۵-۱. **انتقاد اولیا از سخت‌گیری زیاد و نارضایتی دانش‌آموزان از محدودیتها:** قوانین غیرمنعطف در کلاس و اجرای سرسختانه آنها سبب انتقاد اولیا می‌شود که به گفته ۴۰ درصد از معلمان همگرا از بازخورد اولیا متوجه شده‌اند که سخت‌گیری زیاد مورد رضایت نیست. این معلمان در پایه‌های اول و دوم تدریس می‌کردند که با توجه به روحیه حساس کودکان، اولیا انتظار انعطاف بیشتر دارند. همچنین ده معلم همگرا از واکنش فراگیران خود متوجه شده‌اند که دانش‌آموزان از محدودیتها خسته شده‌اند و آزادی بیشتری را ترجیح می‌دهند.

1. Bloom

«در جلسات با اولیا متوجه میشم که من رو معلم سخت گیر می دونن و نگرانن بچه ها زده بشن.»
(کد ۹).

«شاید توقع بالام از بچه ها در رعایت قوانین اذیتشون کنه. ولی اگر این کار رو نکنم، چه جوری درس بدم.» (کد ۸).

والدین دانش آموزان نگران آرامش فرزندان خودند و قوانین سخت گیرانه معلمان همگرا را عاملی جهت اضطراب و دلزدگی از امور تحصیلی می دانند. البته ترجیح معلمان همگرا برای وجود محدودیت و چارچوب در کلاس، نگرانی آنها برای تحقق پذیری اهداف آموزش و یادگیری دانش آموزان است.

۲-۵. وابستگی به معلم: شش معلم همگرا که در دوره اول ابتدایی تدریس می کردند، اشاره داشتند که دانش آموزان با توجه به شرایط سنی و محدودیت تجارب، به نظارت و راهنمایی بیشتری نیاز دارند و این موضوع از معلمان همگرا انرژی می گیرد و آنها را خسته می کند.

«بچه ها برای کوچک ترین کارهاشون کمک می خواهند. بچه هستند و نمی توانند.» (کد ۱).

«یکی از چالشها آروم انجام دادن کارهای بچه هاست. باید خودم دخالت کنم تا سریعتر باشه.»
(کد ۷).

با توجه به روش ترجیحی معلمان همگرا در تدریس و مدیریت کلاس و ارزشیابی، استقلال دانش آموزان در اولویت است. این موضوع برای دانش آموزان دوره اول ابتدایی دشوار است و نیاز بیشتری به کمک معلم دارند؛ لذا وابستگی بیشتر این دانش آموزان به معلم، هر دوی آنها را خسته و دلزده می کند.

◆ بخش دوم: عملکرد معلمان با سبک یادگیری واگرا

عملکرد معلمان با سبک یادگیری واگرا در پنج مضمون اصلی تدریس تعاملی، مدیریت منعطف کلاس، ارزشیابی مفهومی، پیامدهای مثبت کلاس و چالشهای کلاس دسته بندی شدند که عبارتند از:

۱. تدریس تعاملی

معلمان واگرا باور دارند که افراد در ارتباط با دنیای پیرامون و در طی بحث و تبادل نظر بهتر و بیشتر یاد می گیرند، لذا بیشتر از روشهای تدریسی استفاده می کنند که این تعامل در مرکز توجه باشد.

۱-۱. روش تدریس بدیعه پردازی: این روش مبتنی بر خلاقیت است، کمک می کند یادگیرندگان با پرواز در اندیشه خود، مفهوم جدید را بهتر بیاموزند و به گفته هفت معلم واگرا در پایه های مختلف، ماندگاری آموخته ها بیشتر می شود.

«یکی از روش تدریس هام بدیعه پردازیه. مرحله به مرحله بچه ها درس رو یاد می گیرند و خلاقیتشون بهتر میشه.» (کد ۱).

«روش تدریس بدیعه‌پردازی چون بچه‌ها رو خلاق میکنه، استفاده می‌کنم.» (کد ۵).
 معلمان واگرا بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان تأکید بسیار دارند، از این رو از روش تدریس بدیعه‌پردازی بهره می‌برند.

۲-۱. روش تدریس مشارکتی: مبتنی بر همکاری و مشارکت دانش‌آموزان است. پنج معلم واگرا اذعان داشتند که تعاملی بودن کلاس، فضای یادگیری بهتر و اشتیاق برانگیز را فراهم می‌کند. این معلمان در دوره دوم ابتدایی تدریس می‌کردند و معتقد بودند که به دلیل داشتن توانایی حل مسئله و انتقادپذیری در پایه‌های بالاتر از این روش استفاده می‌کنند.

«بچه‌ها در کار مشارکتی از هم یاد می‌گیرند، علی‌الخصوص تو پایه ششم.» (کد ۲).

«در روش تدریس مشارکتی چون با هم بحث می‌کنند، بهتر یاد می‌گیرند.» (کد ۱۰).

دلیل اصلی معلمان واگرا برای استفاده از روش تدریس مشارکتی، ایجاد موقعیتهای آموختن از همسالان با توانمندیهای متفاوت و در نتیجه بهبود کیفیت یادگیری است.

۳-۱. روش تدریس ایفای نقش: یکی از روشهای مورد علاقه دانش‌آموزان است که زمینه را برای بروز خلاقیت فراهم می‌کند. این روش تدریس برای همه پایه‌ها کاربرد دارد، اما در پایه‌های پایین‌تر، هدایت‌گری معلم بیشتر است.

«از روش تدریس ایفای نقش استفاده می‌کنم تا یادگیری کنار هم رو یاد بگیرند. البته برای این که دعواشون نشه من خودم کارگردان هستم.» (کد ۵).

«نمایش درسهای فارسی و هدیه‌ها رو با روش ایفای نقش انجام می‌دیم. رهبرش خودمم، خسته میشم، ولی خلاقیت بچه‌ها تقویت میشه.» (کد ۶).

معلمان واگرا ترجیح می‌دهند که برخی مفاهیم را با ابزار نمایش به دانش‌آموزان بیاموزند و سبب پرورش مهارت‌های همکاری و خلاقیت در آنها شوند.

۲. مدیریت منعطف کلاس

معلمان واگرا، کلاس خود را با فرایندی آسانگیرانه و ایجاد تعامل و رابطه دوستی با دانش‌آموزان مدیریت می‌کنند و معتقدند که بازدهی بهتری دارد.

۱-۲. مدیریت آسانگیرانه و تعاملی: پنج معلم واگرا در دوره اول ابتدایی، بیان کردند که چنانچه با انعطاف در اجرای قوانین عمل کنند، مدیریت کلاس بهتر انجام می‌شود. همچنین نیمی از معلمان واگرا در پایه‌های گوناگون به مدیریت تعاملی با دانش‌آموزان باور دارند و سعی می‌کنند در تصمیم‌گیری با دانش‌آموزان مشورت کنند تا آنها بهتر تصمیمات را بپذیرند.

«مدیریت کلاس سخت‌گیری نیست. دوست ندارم بچه‌ها زده بشن.» (کد ۲).

«توافقی با بچه‌ها قوانین رو میذاریم و از کلمه قول و قرار به جاش استفاده می‌کنم.» (کد ۳).

معلمان واگرا معتقدند که دانش‌آموزان ربات نیستند که دستور بگیرند و عمل کنند، لذا کلاس را برای دانش‌آموزان به یک مکان راحت و دارای فرصت انتخاب تبدیل می‌کنند. به‌باور آنان جویاشدن نظرات دانش‌آموزان برای پیشبرد بهتر کلاس موجب مشارکت آنها در مدیریت کلاس و ایجاد تعهد در فراگیران می‌شود و زمینه را برای پذیرش بهتر فراهم می‌کند.

۲-۲. روابط صمیمی و عاطفی: ۶۰ درصد از معلمان واگرا در پایه‌های مختلف اذعان کردند که یکی از عوامل مورد نیاز برای مدیریت کلاس، برقراری رابطه خوب و صمیمی با دانش‌آموزان است، زیرا آنها احساس آرامش می‌کنند و به رعایت موارد انضباطی متعهد می‌شوند.

«علاقه‌ام رو به بچه‌ها ابراز می‌کنم. می‌گویند خانم به خاطر علاقه به شما درس می‌خونیم.» (کد ۷).

«من رابطه مادرانه با بچه‌ها دارم، با آغوش و نوازش. به خاطر همین بچه‌ها بهم گوش می‌کنند.» (کد ۱۰).

معلمان واگرا از ابراز احساسات و روابط عاطفی با دانش‌آموزان بهره می‌برند تا فراگیران هم به درس و کلاس اشتیاق پیدا کنند و هم یادگیری آنها و مدیریت کلاس با کیفیت بهتر انجام گیرد.

۳. ارزشیابی مفهومی

مهم‌ترین فعالیت پس از اجرای برنامه‌های آموزشی، ارزشیابی دانش‌آموزان است که میزان دستیابی به اهداف آموزشی و تغییری که در رفتار دانش‌آموز ایجاد شده است، برای معلم و دانش‌آموز مشخص می‌شود.

۳-۱. ارزشیابی باز-پاسخ: شش معلم واگرا در مصاحبه‌ها اشاره کردند که ارزشیابی‌های خود را بدون محدودیت راه‌حل تصحیح می‌کنند. آنها برای دانش‌آموزان در نحوه رسیدن به پاسخ درست، آزادی قائل‌اند که بیشتر برای درس ریاضی کاربرد دارد.

«تو ریاضی چند راه‌حل برای سؤالات هست. هر کدوم رو بنویسند درسته.» (کد ۱).

«اگر سبک یادگیریم همگرا بود، دنبال یک پاسخ درست بودم. ارزشیابی‌ها هم سخت می‌شد.» (کد ۹).

معلمان واگرا تفاوت‌های فردی در دانش‌آموزان را در نظر می‌گیرند و راه‌های مختلف را می‌پذیرند و سعی می‌کنند ارزشیابی‌های سختگیرانه نداشته باشند.

۳-۲. ارزشیابی غیررسمی: هشت معلم واگرا در پایه‌های گوناگون اشاره کردند که ترجیح می‌دهند ارزشیابی را با روشهای غیررسمی انجام دهند تا یادگیری واقعی دانش‌آموزان را متوجه شوند. سه معلم در پایه ششم بیان کردند که با توجه به امتحانات نهایی دانش‌آموزان، برای بیگانه نشدن ذهن آنها با فضای امتحان رسمی، سعی می‌کنند نسبت به دیگر پایه‌ها بیشتر امتحان کتبی و رسمی برگزار کنند.

«درحین کار گروهی، بچه‌ها رو ارزشیابی می‌کنم. چون واقعیت‌شون اونجا معلومه.» (کد ۲).
 «برای ارزشیابی گاهی فیلم پخش می‌کنم و از همون سؤال می‌پرسم. بچه‌ها راحت‌ترند.» (کد ۴).
 معلمان واگرا برای پی بردن به سطح واقعی یادگیری در کلاس و اینکه دانش‌آموزان دچار اضطراب ناشی از امتحان رسمی نشوند، ترجیح می‌دهند ارزشیابی را به شکل فعالیت عادی و غیررسمی برگزار کنند.

۴. پیامدهای مثبت کلاس
 اقدامات معلمان واگرا موجب تأثیرات مثبت در کلاس می‌شود که در ادامه توضیح داده می‌شود.

۴-۱. پرورش خلاقیت: هفت معلم واگرا در پایه‌های گوناگون پرورش خلاقیت دانش‌آموزان را یکی از برنامه‌های اصلی کلاس دانسته و در این راه موفق بوده‌اند.
 «من دوست دارم دانش‌آموزان خلاق تحویل بدم. آخر سال می‌بینم چقدر تغییر کردند.» (کد ۳).
 «برای نمایشگاه دست‌ساخته‌ها حس می‌کنم کلاس من خلاقیتشون بیشتر از همپایه‌های خودشونه.» (کد ۶).

به باور معلمان واگرا خلاقیت قابل آموزش است، لذا برای تقویت خلاقیت در دانش‌آموزان از برنامه‌های متفاوت استفاده می‌کنند.

۴-۲. علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کارهای گروهی و پویایی: شش معلم واگرا بیان کردند که دانش‌آموزان پس از مدتی به دلیل درک لذت انجام دادن کارهای گروهی، به آن علاقه‌مند می‌شوند. همچنین ۸۰ درصد از معلمان واگرا اذعان داشتند که دانش‌آموزان بعد از گذشت مدتی تحت تأثیر کار گروهی و فعالیتهای کلاس قرار گرفته و پویاتر شده‌اند. نیمی از این معلمان در دوره اول ابتدایی تدریس کرده و بیان داشته‌اند که مدیریت این پویایی به طوری که منجر به بی‌نظمی نشود، به دلیل جنب و جوش ذاتی کودکان، کار دشواری است.

«با اینکه بچه‌ها شیطونن، مدیریت‌شون سخته، بازم شوخی می‌کنم و از فعالیتهای جنب و جوش استفاده می‌کنم. بچه‌ها هم فعال‌تر شدند.» (کد ۱).

«با اینکه در پایه پایین تدریس می‌کردم و آموزش کارگروهی سخت بود، بالاخره بچه‌ها یاد گرفتند و علاقه‌مند شدند.» (کد ۷).

معلمان واگرا معتقدند که چنانچه دانش آموزان با لذت یک فعالیت و کاربرد آن مواجه شوند، هم فعالیت را به خوبی انجام می دهند و هم به آن اشتیاق پیدا می کنند. همچنین محیط کلاس معلمان واگرا به واسطه فعالیت هایی که در کلاس در نظر می گیرند، روی پویایی و فعال بودن فراگیران تأثیر گذار بوده است.

۵. چالشهای کلاس

معلمان واگرا در کلاس درس با چالشهایی مواجه اند که ناشی از اقدامات آنها به شرح زیر است.

۵-۱. کلاس پر سروصدا و خستگی معلم: معلمان واگرا فعالیت های متنوع و فعالی را برای دانش آموزان خود در نظر می گیرند و این کار موجب ایجاد سروصدا می شود که به باور هفت معلم واگرا، یک چالش مهم است، تا جایی که نیمی از معلمان واگرا خستگی خود را یکی از چالشهای کلاس عنوان کرده اند و دلیل خستگی را مدیریت فعالیت های کلاس می دانند.

«تو کلاس مدیریت سخت گیری نیست. کلاس شلوغ و فعال با شوخی و بازی هست. آلودگی صوتی بالاست و خسته میشم. اما یادگیری عمیق اتفاق میفته.» (کد ۲).

«از نگاه دیگران کلاس شلوغه چون کارهای گروهی در کلاس زیاده. خب بچه کلاس اولی است و طبیعیه.» (کد ۴).

معلمان واگرا به کلاس فعال و مشغولیت دانش آموزان علاقه دارند. تحقق پذیری این امر و مدیریت آن انرژی زیادی از معلمان می گیرد و آنها را از نظر فیزیکی خسته می کند.

۵-۲. مقاومت دانش آموزان در برابر تغییر عاداتها: معلمان واگرا گاهی ناگزیر به تغییر عاداتهای دانش آموزان می شوند که برای فراگیران خوشایند نیست. شش معلم واگرا این امر را یکی از چالشهای کلاس عنوان کرده اند که نیمی از آنها که در پایه های پنجم و ششم تدریس کرده اند، به دلیل شکل گرفتن عادات در سنین بالاتر، با مقاومت بیشتری از دانش آموزان مواجه اند.

«من سعی می کنم خلاقیت رو در بچه ها تقویت کنم، ولی بچه ها سختشونه از عاداتهای قبلی شون دل بکنند.» (کد ۱).

«عادت دادن بچه ها به استفاده از چند منبع به جای یکی، برای انجام کارها ساخته.» (کد ۱۰).

یکی از عناصر مهم در خلاقیت، تغییر است که مورد توجه معلمان واگراست. تغییر در هر امری کاری دشوار است که برای دانش آموزان نیز سخت است.

◎ مقایسه عملکرد معلمان با دو سبک یادگیری

معلمان همگرا روشهای تدریس تجربه - محور را که مبنی بر غنی کردن یادگیری فردی دانش آموزان است، ترجیح می دهند، اما معلمان واگرا از روش تدریس مبتنی بر تعامل بهره می برند تا دانش آموزان

به صورت جمعی به یادگیری بپردازند. مدیریت کلاس معلمان همگرا به شکل چارچوب مدار و غیرمنعطف است، اما مدیریت کلاس معلمان واگرا منعطف و آسانگیرانه است. ارزشیابی معلمان همگرا بسته- پاسخ و با سطح بالاست، اما معلمان واگرا سنجش باز- پاسخ و غیررسمی را برمیگزینند. با توجه به اقدامات معلمان همگرا، دانش آموزان افرادی منضبط، مسئولیت پذیر و علاقه مند به کارهای عملی اند. دانش آموزان معلمان واگرا در یک کلاس پویا، خلاقیت بیشتری دارند و به کارهای گروهی علاقه مند می شوند. معلمان همگرا از وابستگی دانش آموزان پایه های پایین تر، اولیا و دانش آموزان از محدودیت و سختگیری زیاد احساس ناخوشایندی دارند. در مقابل، معلمان واگرا از یک کلاس شلوغ و پر سرو صدا احساس خستگی می کنند و دانش آموزان را در برابر تغییر عادات، مقاوم می یابند.

■ بحث و نتیجه گیری ■

پژوهش حاضر با هدف بررسی فرایند کلاسی معلمان با سبک یادگیری همگرا و واگرا و عملکرد آنها در کلاس انجام شده است. یافته های بخش اول که مربوط به عملکرد معلمان همگرا بود، به پنج مضمون کلی شامل روش تدریس تجربه - محور، مدیریت معلم-محور کلاس، ارزشیابی ملاک مرجع، پیامدهای مثبت کلاس و چالشهای کلاس و ۱۱ زیرمضمون اشاره می کرد. در بخش دوم عملکرد معلمان واگرا، به پنج مضمون کلی شامل روش تدریس تعاملی، مدیریت منعطف کلاس، ارزشیابی مفهومی، پیامدهای مثبت کلاس و چالشهای کلاس و ۱۱ زیرمضمون دسته بندی شدند که در ادامه توضیح داده شده اند.

نتایج از سویی نشان داد که معلمان همگرا به دلیل تمایل به انجام دادن کارهای عملی و فعالیتهای آزمایشگاهی، از روش تدریس آزمایشگاهی بهره می برند. این روش به دلیل رویارویی فراگیران با ابزار واقعی و نتایج عینی، یادگیری را عمیق می سازد. از سوی دیگر، می توان گفت معلمان همگرا به دلیل کاربرد اندیشه در حل مسئله و توانمندی در تصمیم گیری، از روش تدریس حل مسئله نیز استفاده می کنند که با پژوهشهای مسلمان و همکاران (۱۳۹۸)، شفیعی سروستانی و همکاران (۱۳۹۸) و اولا (۲۰۱۴) همسوست. روش حل مسأله زمینه را برای کاربردی کردن مطالب فراهم می کند و به دلیل انتخاب بهترین راه حل برای مسائل از سوی دانش آموزان، موجب تقویت مهارت تصمیم گیری می شود. همچنین این گروه از معلمان به دلیل تمایل به تجربه ایده های جدید، از روش تدریس کاوشگری استفاده می کنند و معتقدند که با ارائه موقعیتهای علمی جدید به دانش آموزان، قدرت تفکر آنها تقویت و یادگیری عمیق تر خواهد شد. در حالی که معلمان واگرا چون خلاقیت بالایی دارند، علاقه مندند به استفاده از روش تدریس بدیعه پردازی که بر مبنای خلاقیت است. آنها معتقدند که خلاقیت زندگی و اندیشه بهتری برای فراگیران می سازد. معلمان واگرا به دلیل تمایل به بررسی موضوعات از زوایای مختلف و تولید اندیشه های گوناگون و کارهای گروهی، از روش تدریس مشارکتی بهره می برند. این گروه از معلمان به دلیل تخیلات قوی و علاقه مندی به امور هنری از روش تدریس ایفای نقش استفاده می کنند تا دانش آموزان با تجربه

موقعیتهای جدید و بهره‌گیری از قدرت تجسم نقش موردنظر را بازی و احساسات تازه‌ای را تجربه کنند. براساس یافته‌های بخش اول پژوهش، معلمان همگرا معتقدند که اداره کلاس طبق برنامه‌ریزی از پیش تعیین شده، پیش شرط تحقق‌پذیری اهداف آموزشی و تربیتی است. همان‌طور که یارمحمدزاده و همکاران (۱۳۹۶) و دیگیگ و استاویلکاوچ (۲۰۱۱) نیز اشاره کرده‌اند فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده در کلاس به دلیل مشخص کردن محدوده اعمال و تصمیمات، منجر به ایجاد چارچوب می‌شود. یافته‌ها هم به این مسأله توجه داشتند که قابل‌پذیرش نبودن عمل در خارج از این محدوده و غیرهیجانی بودن معلمان همگرا سبب شده که آنان تمایل به برقراری رابطه صمیمی با دانش‌آموزان نداشته باشند و ترجیح می‌دهند که این رابطه هم طبق قواعد معینی باشد. همچنین تمایل زیاد این گروه از معلمان به برنامه‌ریزی سبب می‌شود که در اجرای قوانین غیرمنعطف عمل کنند و انعطاف را عامل مخل مدیریت کلاس برشمرند. در بخش دوم و براساس پژوهش طبیب‌زاده و پروا (۱۴۰۰) افراد واگرا انعطاف‌پذیر عمل می‌کنند. معلمان واگرا کلاس را به صورت آسانگیرانه، تعاملی و منعطف مدیریت می‌کنند تا محیط دوستانه باشد و دانش‌آموزان با احساسی خوشایندتر به آموختن بپردازند. همان‌طور که نتایج تحقیقات بخشایش (۱۳۹۲)، دیگیگ و استاویلکاوچ (۲۰۱۱) و مهدوی و رحیمی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد، فضای تعاملی کلاس، موجب شکل‌گیری روابط بهتر معلم و دانش‌آموز و تقویت خلاقیت فراگیران و ایجاد بالاترین سطح رضایتمندی و بهترین سطح عملکرد در آنها می‌شود. معلمان واگرا، ترجیح می‌دهند که روابط صمیمی با دانش‌آموزان برقرار کنند و معتقدند این روابط نزدیک، موجب حضور با اشتیاق دانش‌آموزان در کلاس می‌شود. معلمان واگرا باور دارند که اجرای سرسختانه قوانین موجب ایجاد فشار روی دانش‌آموزان و تأثیر منفی بر یادگیری آنها می‌شود. در این راستا هالپین^۱ (۱۹۶۶) بر این باور است که سبک مدیریت مراعات و ساخت‌دهی باعث ایجاد نگرش مثبت و در نتیجه افزایش یادگیری فراگیران می‌شود.

بر اساس نتایج، معلمان همگرا گرایش بیشتری به فعالیت‌های مشخص با پاسخهای معین دارند. از این رو به ارزشیابی بسته‌پاسخ تمایل دارند که منجر به افزایش دقت در فراگیران و ارتقای سطح نتایج آزمون‌ها می‌شود. سطح ارزشیابی معلمان همگرا به دلیل ارائه مطالب زیاد در کلاس و در نظر گرفتن آنها در امتحانات، بالاست که موجب می‌شود دانش‌آموزان به دلیل تجربه کردن اضطراب، عملکرد خوبی نداشته باشند. همچنین سطح بالای ارزشیابی می‌تواند منجر به تلاش بیشتر و یادگیری بهتر فراگیران شود. براساس نتایج حاصل در بخش دوم، معلمان واگرا فضای کلاس را به سمت آزادی بیشتر سوق می‌دهند، زیرا معلمان واگرا به تولید اندیشه‌های مختلف علاقه بسیار دارند، لذا ارزشیابی خود را به شکل باز - پاسخ و غیررسمی برگزارد می‌کنند تا دانش‌آموزان ناگزیر به حفظ طوطی‌وار نباشند و اضطراب نداشته باشند. همان‌طور که ارزشیابی توصیفی در مدارس ابتدایی قرار بود در این مسأله راهگشا باشد.

1. Halpin

نتایج بیانگر این است که هر کدام از سبک‌های معلمان دارای نتایجی مثبت برای دانش‌آموزان است. تأثیرات کلاس معلمان همگرا غالباً منضبط‌شدن و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان است. دلیل آن نیز فضای قانونمند و منضبط کلاس و استفاده از روش‌های تدریس با محوریت فراگیران است که در پژوهش افشارنیا و همکاران (۱۳۹۷) نیز به آن اشاره شده است. از دیگر پیامدهای مثبت کلاس درس معلمان همگرا، علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کارهای عملی است. در حالی که معلمان واگرا همانطور که در پژوهش‌های بیات و افتخاری (۱۴۰۱)، منصوری و همکاران (۱۳۹۵) و کریمیان و همکاران (۱۳۹۶) نشان داده شده از روش تدریس بدیعه‌پردازی استفاده می‌کنند که موجب تقویت خلاقیت در دانش‌آموزان است. همچنین استفاده از روش تدریس مشارکتی و ایفای نقش و مدیریت تعاملی در کلاس موجب پویایی می‌شود و دانش‌آموزان به دلیل عاملیت خود، به حضور فعال در کلاس علاقه نشان می‌دهند و با توجه به انجام کارهای گروهی در کلاس، به فعالیتهای گروهی علاقه‌مندند، زیرا آنها با نقاط قوت کار گروهی از جمله یادگیری در کنار یکدیگر و پیشرفت بهتر کار آگاهی پیدا می‌کنند.

تأکید زیاد معلمان همگرا بر قوانین و چارچوبها سبب ایجاد پیامدهای منفی در کلاس می‌شود که معلمان از بازخورد اولیا و دانش‌آموزان متوجه شدند که آنها از سخت‌گیری زیاد و محدودیتهای موجود در کلاس انتقاد دارند. براساس یافته‌ها و با اشاره طیب‌زاده و پروا (۱۴۰۰) به نکات منفی تفکر همگرا، محدودیتهای زیاد در کلاس و عدم انعطاف در اجرای قوانین می‌تواند منجر به کاهش خلاقیت، اضطراب و فاصله گرفتن دانش‌آموزان از رعایت قانون و مزایای آن شود. وابستگی دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر به معلم به دلیل عدم استقلال ذهنی از دیگر چالش‌هاست که سبب ایجاد خستگی در معلمان همگرا می‌شود. با توجه به روش‌های تدریس انتخابی، این گروه از معلمان ترجیح می‌دهند که دانش‌آموزان با استقلال بیشتری به انجام امور تحصیلی بپردازند. در نقطه مقابل، در کلاس معلمان واگرا به دلیل ترجیحات آنها در اقدامات خود، دانش‌آموزان احساس آزادی بیشتری می‌کنند و در نتیجه کلاسی پرسروداتر برای حل مسأله دارند. این شلوغی کلاس معلمان را خسته می‌کند و منجر به صرف انرژی زیاد می‌شود. براساس پژوهش‌های جعفری‌کمانگر و همکاران (۱۳۹۹)، حسینی (۱۳۸۵) و عزیزی و همکاران (۱۳۹۸) پرورش خلاقیت با عادات و چارچوبهای ذهنی پیشین افراد متفاوت است و به دلیل نیاز به تلاش بیشتر برای انجام دادن تکالیف در برابر آن مقاومت نشان می‌دهند.

به معلمان پیشنهاد می‌شود که با بهره‌گیری از پرسشنامه سبک‌های یادگیری، به سبک یادگیری خود پی ببرند و با توجه به نتایج پژوهش حاضر به معلمانی که سبک یادگیری همگرا دارند، توصیه می‌شود که در اعمال و تصمیمات خود تغییراتی را اعمال کنند که آزادی عمل بیشتر و فضایی متعادل‌تر را در کلاس ایجاد کنند تا زمینه را برای رضایت بیشتر اولیا و دانش‌آموزان فراهم سازند. مثلاً در صورت برقراری روابط صمیمی با فراگیران، نیازی به سخت‌گیری زیاد برای اجرای قوانین کلاس نیست، از این رو به این گروه از معلمان پیشنهاد می‌شود کمی از روابط چارچوب‌مدار فاصله بگیرند و رابطه‌ای دوستانه‌تر

با دانش آموز برقرار کنند تا مدیریت بهتری داشته باشند. به معلمان همگرا نیز توصیه می‌شود که در اجرای قوانین کلاسی، انعطاف بیشتری داشته باشند و به دفعات بیشتر، تخلفات را نادیده بگیرند و زمینه مناسب را برای جبران آن فراهم کنند. با توجه به کلاس پر سروصدا و خستگی معلمان واگرا، به آنها توصیه می‌شود که برای انجام دادن کارهای گروهی در کلاس قوانین مناسب را در نظر بگیرند یا موسیقی آرام پخش کنند تا دانش‌آموزان ضمن انجام کار، نظم کلاس را حفظ کنند. بنابر نارضایتی معلمان از مقاومت دانش‌آموزان در برابر تغییر، به معلمان واگرا پیشنهاد می‌شود که علاوه بر مد نظر قرار دادن تفاوت‌های فردی، از تغییرات ساده‌تر در دانش‌آموزان شروع کنند و به تدریج سطح آنها را ارتقا دهند تا فراگیران کمتر از خود مقاومت نشان دهند. با توجه به عملکرد معلمان همگرا و واگرا در کلاس درس، به دست‌اندرکاران آموزش و پرورش توصیه می‌شود که در فرایند گزینش و سازماندهی معلمان با استفاده از پرسشنامه سبک‌های یادگیری، سبک یادگیری معلمان شناسایی شوند و معلمان همگرا را به دلیل انعطاف کمتر برای مدیریت کلاس و ترجیح استقلال بیشتر برای فراگیران، برای خدمت در پایه‌های بالاتر و معلمان واگرا را به دلیل انعطاف‌پذیری بیشتر و روابط صمیمی‌تر، برای خدمت در پایه‌های پایین‌تر سازماندهی کنند.

- احدی، فاطمه؛ عابدسعیدی، ژیلا؛ ارشدی، فرخ و قربانی، راهب. (۱۳۸۸). سبک یادگیری دانشجویان پرستاری و پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی سمنان. *ماهنامه کومش*، ۱۱ (۲)، ۱۴۱-۱۴۷.
- افشارنیا، معصومه؛ عباسی، رضا و دسترنج، مرتضی. (۱۳۹۷). بررسی مدیریت کلاس درس و روش کلاس‌داری معلمان در مدارس و مراکز آموزشی. *مجله پژوهش در هنر و علوم انسانی*، ۳ (۲)، ۷۳-۸۸.
- بخشایش، علیرضا. (۱۳۹۲). رابطه سبک‌های مدیریت کلاس با ویژگی‌های شخصیتی معلمان مدارس ابتدایی شهر یزد. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۴ (۲)، ۱۸۵-۱۹۸.
- Dor: 20.1001.1.20086369.1392.4.14.11.7
- بیات، محسن و افتخاری، جابر. (۱۴۰۱). کیفیت‌بخشی به آموزش معلمان با سود بردن از راهبردها و اصول تجویزی تدریس اثربخش. *نشریه مطالعات آموزشی*، ۱۰ (۲)، ۴۳-۵۵.
- پیری، موسی و پورفرهادی، لطیف. (۱۳۹۷). رابطه سبک‌های تفکر و سبک‌های تدریس با مدیریت کلاس (مورد مطالعه: استادان دانشگاه ارومیه). *مجله نامه آموزش عالی*، ۱۱ (۴۱)، ۸۹-۱۱۱.
- جعفری کمانگر، فاطمه؛ ایزدی، صمد و پیروز، غلامرضا. (۱۳۹۹). مقایسه تأثیر آموزش رویکرد کلاس معکوس و درس پژوهی بر خلاقیت نگارشی دانشجو معلمان در درس نگارش خلاق. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۷ (۳۹)، ۱۹۵-۲۱۴.
- Doi: 10.30486/JSRE.2020.1892741.1570
- حسن‌زهی، ناصر و شهبخش شریفی، شریف. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین سبک‌های تفکر و شادی معلمان. *دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران، مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت*.
- حسینی، افضل‌السادات. (۱۳۸۵). الگوی رشد خلاقیت و کارایی آن در ایجاد مهارت تدریس خلاق در معلمان ابتدایی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۵ (۱۵)، ۱۷۷-۲۰۱.
- حمیدیان‌دیوکلای، لیلا‌السادات و باقری، سیده مهسا. (۱۴۰۲). سنجش سبک‌های مختلف یادگیری بر عملکرد دانشجویان گروه معماری در آموزش مجازی. *نشریه فناوری آموزش*، ۳ (۱۷)، ۵۰۷-۵۲۴.
- زوار، تقی و ویسی، امید. (۱۳۹۵). مطالعه تفاوت انگیزش شغلی، سبک‌های مدیریت کلاس و سبک‌های تدریس معلمان بر اساس برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و شغلی. *فصلنامه تدریس پژوهی*، ۴ (۱)، ۱-۲۷.
- Dor: 20.1001.1.24765686.1395.4.1.1.8
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۲). *روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش*. تهران: نشر دوران.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۴۰۱). *اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی*. تهران: نشر دوران.
- شفیعی‌سروستانی، مریم؛ جهانی، جعفر؛ زارع، علی‌اصغر و موسوی‌پور، روح‌الله. (۱۳۹۸). نقش انواع سبک تفکر معلمان در اثربخشی آموزشی کلاس‌های درسی از دید معلمان و دانش‌آموزان. *مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۱۶ (۴)، ۷۳-۹۶.
- Doi: 10.22111/JEPS.2019.5147
- طیب‌زاده، کیمیا‌السادات و پروا، محمد. (۱۴۰۰). مقایسه تفکر واگرا و همگرا در فرآیند طراحی معماری با تأکید بر آموزش معماری. *نشریه معماری‌شناسی*، ۳ (۱۸)، ۱۴۷-۱۵۴.
- عزیزی، نعمت‌اله؛ بلندهمتان، کیوان و ساعدی، پیمان. (۱۳۹۸). بررسی زمینه‌ها و عوامل خلاقیت در تدریس معلمان خلاق در مدارس ابتدایی و متوسطه مناطق روستایی. *فصلنامه تدریس پژوهی*، ۷ (۲)، ۸۸-۱۱۴.
- Doi: 10.34785/J012.2019.477
- غلامی، طاهره. (۱۳۹۸). بررسی و تبیین انواع گوناگون سبک تدریس. *مجله پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۲ (۲۱)، ۶۳-۵۰.
- قجرزاده، مهسا و عدیلی‌ا قدم، فاطمه. (۱۳۹۱). سبک یادگیری دستیاران رشته‌های مختلف پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. *مجله علوم پزشکی رازی*، ۱۹ (۹۴)، ۲۷-۳۲.

کریمیان، حسین؛ ناطقی، فائزه و سیفی، محمد. (۱۳۹۶). بررسی تدریس معلمان با تأکید بر مهارت‌های تفکر در دروس مطالعات اجتماعی. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، ۱۱ (۲)، ۱۲۸-۱۰۷.

مسلمان، مهسا؛ آقاجانی، سیفالله؛ مهدوی، علی و احمدیان، معصومه. (۱۳۹۸). پیش‌بینی سبک تدریس فعال براساس سبک‌های تفکر معلمان مدارس ابتدایی شهرستان آمل. *فصلنامه پژوهش در آموزش راهنمایی و مشاوره*، ۵ (۱۰)، ۱۲۸-۱۰۶.

منصوری، ابوالفضل؛ شمسی، علی؛ مرتضوی ورزش، سید حامد و منصوری، محمد. (۱۳۹۵). نقش تفکر خلاق و تفکر انتقادی در یادگیری دانش‌آموزان. *سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی*، باتومی گرجستان، ۱-۱۶.

مهدوی، بهاره و رحیمی، حمید. (۱۴۰۰). پیش‌بینی خلاقیت و درگیری تحصیلی دانشجویان براساس مولفه‌های مدیریت کلاس. *مجله پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۱۳ (۳)، ۳۰-۴۱.

Doi: 10.52547/rme.13.3.30

نامی، کلثوم؛ فلاوندی، حسن و حسین‌پور، علیرضا. (۱۳۹۳). نقش ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان بر سبک یادگیری آنان در دانشکده علوم پزشکی بندرعباس. *مجله راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی*، ۱ (۲)، ۵۹-۶۸.

یارمحمدزاده، پیمان؛ فیضی، ایوب؛ محمدیان، کوبستان و آق‌آتابای، آمنه. (۱۳۹۶). رابطه ویژگی‌های شخصیت و سبک رهبری کلاس درس با کیفیت تدریس اساتید دانشگاه به روش خودارزیابی: ارائه یک مدل ساختاری. *نشریه آموزش و ارزشیابی*، ۱۰ (۳۹)، ۲۹-۵۱.

Awla, H. A. (2014). Learning style and their relation to teaching style. *International Journal of Language and Linguistics*, 2(3), 241-245.

Bostrom, L. (2011). Students' learning styles compared with their teachers' learning styles in secondary schools. *Institute for Learning Styles Journal*, 1(1), 16-38.

Dantas, A. L., & Cunha, A. (2020). An integrative debate on learning styles and the learning process. *Journal of Social Sciences and Humanities Open*, 24(3), 1-5.

Djigic, G., & Stojiljkovic, S. (2011). Classroom management style, classroom climate and school achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 819-828.

<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.310>

Green D. W., Snell J. C., & Parimanath, A. R. (1990). Learning style in assessment of students. *Journal of College and Student's Development*, 30(11), 395-400.

Halpin, C.A. (1966). *Theory and research in administration*. New York: McMillan Co. Ltd.

Honey, P., & Mumford, A. (1986). *The manual of learning style*. Peter Hony Publications.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Sage Publications, Inc.

Monalis, C., Burns, D., Assudani, R., & Chinta, R. (2013). Assessing experiential learning styles: A methodological reconstruction and validation of the Kolb Learning Style Inventory. *Journal of Learning and Individual Differences*, 23(6), 44-52.

Odonnel, A. M., Reeve, J., & Smith, J. K. (2007). *Educational psychology: Reflection for action*. USA: John Wiley.

Toyama, M., & Yamazaki, Y. (2019). Are there effects of a match between learning style and teaching style in an EFL classroom? *Innovation in Language Learning and Teaching*, 14(3), 243-258.

Teachers' Learning Styles as an Overlooked Dimension of their Teaching Approach

M. Aaghaabak¹ ◉ M. Dehghani, Ph.D.^{2*} ◉ M. Khattaat, Ph.D.³

Abstract

Given the probable impact of teachers' learning style on their classroom performance, two groups of teachers with different learning styles, convergent and divergent, were interviewed reaching the point of saturation when 22 of them were interviewed. Data analysis revealed 10 themes and 22 subthemes distinguishing convergent learners from the divergent ones. A comparison of the two set of data show that teachers who are convergent learners lean toward experience-based teaching method, teacher-based classroom management, and criterion-based evaluation, while the other group uses interactive teaching methods, flexible classroom management, and conceptual evaluation! The two groups also differ in terms of challenges they are confronted in the classroom. The convergent group are faced with students' dissatisfaction and parental criticism, while the other group are challenged with noisy classrooms and students' resistance to change. Teachers knowing these differences can take the appropriate steps to improve their classroom performance.

Keywords: Learning style, convergent and divergent learners, teaching method, classroom management, evaluation

Date Received: April 24, 2023

Date Accepted: Jan. 2, 2024

1. Masters' Graduate in Curriculum Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, Department of Methods, Educational Planning, and Curriculum, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran, (Corresponding Author).
E-mail: dehghani_m33@ut.ac.ir
3. Ph.D. in Curriculum Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.